

Korjauskortti 6

Raunio

Sisällys

Yleistä

Korjauskortit:

1 Osittain korjattava valumuuri • 2 Valumuurin syvätyttö •
3 Valumuurin purku ja uudelleenmuuraus • 4 Kylmämuuri •
5 Tiilimuuraus • **6 Raunio** • 7 Vesieristys

Yleistä	29
Suomenlinnan rauniotyypit	29
Restauroinnin päämäärät, muurit vs rauniot	31
Suojakatos	31
Raunion ääriiviä, puuttuvasta muistuttaminen	33
Arkeologisen potentiaali: tiedon ja rakenteiden vaaliminen	34

Rauniolla tarkoitetaan kivirakennusta tai rakennetta, joka on niin tuhoutunut, etteivät normaalit korjaustoimenpiteet ole riittäviä palauttamaan sitä tuhoutumista edeltävään asuun. Raunio korjaamisen *ehjäksi* edellyttäisi sen rekonstruktiota. Pieni joukko Suomenlinnan linnoituslaitteista ja muureista on raunioasuisia, eikä niitä ainakaan toistaiseksi ole tarkoitus palauttaa tuhoutumista edeltävään asuun.

Tässä korjauskortissa esitellään Suomenlinnassa käytettyjä rauniorestauroinnin keinoja sekä ohjeistetaan mitä näkökulmia erityisesti raunioiden kohdalla tulee ottaa huomioon. Suomenlinnassa työn yleisenä päämääränä on raunioprosessin hidastaminen muuttamatta liiaksi raunioita ulkoasua. Jokainen kohde on erilainen ja edellyttää juuri kyseiselle kohdelle räätälöityä ohjeistusta.

Ennen työn aloitusta pitää varmistaa, että kohde on dokumentoitu riittävän tarkasti esimerkiksi valokuvaamalla tai mittaamalla

Suomenlinnan rauniotyypit

1700- ja 1800-lukujen ranskalainen rauniokirjallisuus jakaa rauniot kahteen kategoriaan: *ajan* ja *ihmisen* aikaansaamiin raunioihin. Ensimmäinen kategoria syntyy hitaasti *ajan myötä*, osana luonnollista kiertokulkua. Luonnollisessa kiertokulussa kaikki on lopulta *katoavaista*. Materiaalin lujuus vaikuttaa siihen, kuinka kauan prosessi vie aikaa. Toinen kategoria viittaa ihmisen aiheuttamaan nopeaan tuhoon ja esimerkiksi sotien pommituksissa syntyneisiin raunioihin. Vallitsevien restaurointiperiaatteiden mukaan sodan tai esimerkiksi tuhopolton aikaansaamat rauniot on lupa rekonstruoida eli rakentaa uudestaan, jos työ tehdään pian tapahtuman jälkeen. Jos sen sijaan tuhoutumisesta on kulunut paljon aikaa, muuttuvat *ihmisen* aikaansaamat rauniot muistomerkeiksi kyseisestä historiallisesta tapahtumasta. Niiden palauttava restaurointi mielletään nykykäsityksen mukaan historian väärentämiseksi.

Ensimmäiseen kategoriaan kuuluvia, varsinaisia *ajan* raunioita ovat Suomenlinnassa esimerkiksi Hamiltonin varustuksen bastioniosa B21, joka jäi ruotsalaisella ajalla keskeneräiseksi, jota muokattiin venäläisellä ajalla ja joka sen jälkeen jätettiin 1900-luvulla raunioitumaan. Samaan kategoriaan kuuluu myös tenalji Casimir Wreden B50 raunio. Kyseisen linnoituslaitteen ruotsalaisaikainen kaponieeri oli tarkoitus kunnostaa tykkiasemaksi vuonna 1904. Muutoksen edellyttämät purkutyöt toteutettiin, mutta suunniteltua tykkiasemaa ei koskaan rakennettu. Täten osittain hiekkavallin peittämät rakenteet jäivät raunioitumaan yli sadaksi vuodeksi, kunnes niitä 2010-luvulla konservoitiin.

Bastioni Hamiltoniin suunniteltuja sisätiloja ei koskaan toteutettu, mutta niihin liittyvä ulkomuurin sisäpuolinen tiilireveteeraus muurattiin. Osittain maataytteiset puolustusmuurit ovat nykyisin vailla vesieristystä ja varsinkin tiilirakenteiden raunioituminen on aktiivista. Bastionin pohjoispuolella olevat hakatut lohkaaret ovat peräisin 1917 rakennetusta ulkoaltaan suuaukosta. Allasta syvennettiin 1930-luvulla, portti uusittiin ja sen seurauksena kivet nostettiin bastioni ja kavaljeeri Hamiltonin vaikutuspiiriin. Kivet lisäävät rauniotunnelmaa. Kuva: Suomenlinna B21, bastioni Hamiltonin raunio-osa ja kuntokartoitusta suorittava rkm Pentti Koponen. 21.4.2021 / Tuija Lind

Tenalji Casimir Wreden raunio ennen ja jälkeen korjaustyön. Kuvat: Suomenlinna B50, 1.7.2013 ja 9.9.2013 / Sakari Mentu

Toiseen kategoriaan kuuluvia, alkujaan *ihmisen* aikaansaamia raunioita ovat esimerkiksi kruunulinna Ehrensvärdin siipirakennusten pommitetut ylimmät kerrokset (C28, C40), sekä Susisaaren linnanpihan päävartiorakennus. Kyseiset rakennukset raunioituivat Krimin sodan pommituksissa elokuussa 1855. Tapahtumasta kulunut kuuden sukupolven aika on kuitenkin tehnyt niistä raunioasussa säilytettäviä muistomerkkejä.

Suomenlinnan raunioiden kolmas kategoria on käytännöllisistä syistä purettujen rakennusosien rauniot. Tähän kategoriaan kuuluvat esimerkiksi bastioni Hårlemanin portti (B31) ja Bastioni Schefferin (D2) oikea kylki Pikku-Mustasaarella. Neljännen rauniokategorian muodostavat maan ja veden alla olevat kivrakenteet, arkeologiset jäänteet.

Kruunulinna Ehrensvärdin siipirakennusten (C28, C40) eli nk. Pirunkirkkojen ylimpien kerrosten tuhouduttua venäläiset rakensivat niiden päälle peltikaton suojatakseen rauniokerrosten alapuolisia, käytössä olevia huonetiloja. Suomenlinnan hoitokunta on ottanut itäisen siipirakennuksen molemmat ullakkopäädät käyttöön (1998, 2012). Rauniorakenteiden tiilipintoja on vahvistettu kalkkivedellä ja putoamisvaarassa olevia tiiliä on kiinnitetty vetotangoilla muurin ytimeen. Historiallisen kertovuuden kannalta on tärkeää, että läntisen Pirunkirkon raunio-osa säilytetään autenttisenä jälkipolville, eikä sitä oteta käyttöön. Kuva: Suomenlinna C40, kruunulinna Ehrensvärdin itäinen siipirakennus. Suomenlinnan hoitokunnan toimiston pohjoisvintti. 2.3.2020 / Tuija Lind

Restauroinnin päämäärät, muurit vs rauniot

Nykytilanteen korjaus on yksi monista *restauroinnin* muodoista. Suomenlinnassa kyseinen restauroinnin muoto tarkoittaa, että korjataan vain ja ainoastaan se mitä on pakko korjata. Suomenlinnan muurien restaurointi on noudattanut tätä periaatetta 1990-luvun alusta asti. Nykytilanteen korjaamiseen tähtäävät myös korjauskorttien 1–4 ohjeistukset. Ne restaurointipäätökset, joita tehtiin 1920–1980-luvuilla, tähtäsivät usein tiettyjen historiallisten kerrostumien poistamiseen.

Lähes jokaisen maailmanperintökohteen hoidon ja restauroinnin tavoitteisiin kuuluu autenttisen rakenteen säilyttäminen jälkipolville. Tässä yhteydessä määritelmä *autenttinen* voi tarkoittaa joko alkuperäistä tai aikojen saatossa muokattua ja korjattua rakennetta.

Suojakatos

Bastioni Hårlemanin ns. Hårlemanin portti sijaitsi paikoillaan vuodesta 1753 aina 1880-luvulle, jolloin se räjäytettiin. Jos portti olisi edelleen olemassa, olisi Susisaaren linnoitusketjuja helpompi ymmärtää. Muinaistieteellinen toimikunta korjasi rauniota vuonna 1936. Tuolloin koillispäädyn muuri rakennettiin uudestaan, mutta raunio-osa jätettiin

Rauniorestauroinnissa korjausperiaate on monimutkaisempi muurinkorjauksessa, jossa estetään veden pääsy rakenteeseen ja korjataan muuri mahdollisimman hyvin kaikki rakennushistorialliset vaiheet säilyttäen. Rauniorestauroinnissa täytyy rakenteen säilymisen lisäksi päättää millä keinoin raunion puuttuvasta osasta muistutetaan. Raunio koostuu sekä jäljellä olevasta että tuhoutuneesta osasta. Restauroinnissa ne molemmat tulee säilyttää.

Rauniorestauroinnin käytössä on monia erilaisia keinoja. Tässä korjauskortissa esitellään ja kommentoidaan niitä keinoja, joita Suomenlinnassa on käytetty. Jäätyvä vesi on myös raunion pahin vihollinen. Vesieristysten problematiikkaa käsitellään erikseen Korjauskortissa 7.

tarkoituksellisesti muistuttamaan puuttuvasta portista. Seuraavan kerran portin raunioon puututtiin 50 vuotta myöhemmin, jolloin raunion päälle rakennettiin suojakatos. Koska suojakatoksen alle pääsee viistosade, raunion kivet kiinnitettiin hydraulisella kalkkilaastilla.

Hårleman port mellan bastionerna Ähra och Hårleman 1754. Bastioni Hårlemanin porttirakennus vuonna 1754 Piperin puistosta katsottuna. Kuva: sfp finland vargö nr.059, Ruotsin sota-arkisto, yksityiskohta / Suomenlinnan verkkoasema

Raunioportti 1970-luvulla (?). Kuva: Suomenlinna B31, Bastioni Hårleman, SLHK:n kuva-arkisto

Bastioni Hårlemanin tuhoutuneen portin arkeologiset kaivaukset (Museovirasto) ennen Suomenlinnan liittämistä kunnallistekniikkaan. Kuva: Suomenlinna B31, Bastioni Hårleman. 8.9.1982 / Heikki Lahdenmäki

Bastioni Hårlemanin raunioportin suojakatos rakennettiin vuosina 1998–1999 (suun. arkkitehti Petri Mikonsaari). Raunio-
muurauksen restauroi Tauno Satolainen. Muurin yläosa on osittain sään armoilla. Veden puutteessa katoksen alla oleva kaunis, kiviä suojannut kasvillisuus valitettavasti kuoli. Usein kun jotain saavutetaan, menetetään jotain toista. Siksi restaurointi on jatkuvaa vaihtoehtojen punnintaa. Kuva: Suomenlinna B31, Bastioni Hårleman. 9.7.2009 / Petri Mikonsaari

Suomenlinnan telakalla sijaitsevaa 1700-luvun bastioni Taubea purettiin ensin 1930-luvulla ja sen jälkeen vuonna 1948. Vuonna 2007 bastionin puretun osan jäljet konservoitiin taitavalla muurinkorjauksella ja raunio-osien suojaksi suunniteltiin puinen katos (suun. arkkitehti Tiina Koskenniemi). Kuva: Suomenlinna B12, bastioni Taube. 7.2.2017 / Santina Ambrosini

Raunion ääriwiiva, puuttuvasta muistuttaminen

Linnoituslaitteiden muurit muodostavat säännöllisiä vaaka- ja pystyviivoja. Raunioiden ääriwiivat ovat rikkonaisia. Muurien ääriwiiva muodostaa epäsäännöllisen silhuetin. Jos raunion ääriwiiva korjataan

liian ehjäksi, on katsojan vaikea havaita, että jotain puuttuu. Rauniorestauroinnissa muurin rikkonainen ääriwiiva on tärkeää säilyttää.

Bastioni Schefferin ja bastioni Stienroosin välisessä kurtiinimuurissa sijaitsee portti. Portin länsipuoli on matala, mutta portin korkeampi itäosa on osittain raunioitunut. Raunio-osa muodostaa kauniin vastakohdan bastionin ehjälle osalle. Ehjä osa on suojattu lyijypellillä ja sen päällä kasvaa maksaruoho. Kuva: Suomenlinna D7–D1, kurtiinimuuuri Pikku-Mustasaarella. 8.7.2020 / Tuija Lind

Bastioni Schefferin kärki purettiin 1900-luvun alussa rakennuksen D26 tieltä. Linnoitusmuurin restaurointityössä 1990-luvulla sen raunioitunut osa pyrittiin korjaamaan niin, että se näyttäisi itsestään syntyneeltä, ajan rauniolta. Rikkonaisen pinnan muuraus korjattiin sekä kivet aseteltiin hydraulisen kalkkilaastin avulla niin, ettei niiden väliin jäänyt vettä kerääviä kuoppia. Muurauksen avulla sadevesi ohjattiin pois muurin päältä. Laastipintojen suojaksi istutettiin sammalta. Tämänkaltaisen rakenne edellyttää ylläpitoa. Kuva: Suomenlinna D1, bastioni Schefferin oikea kylki. Syyskuussa 1995 / Tuija Lind

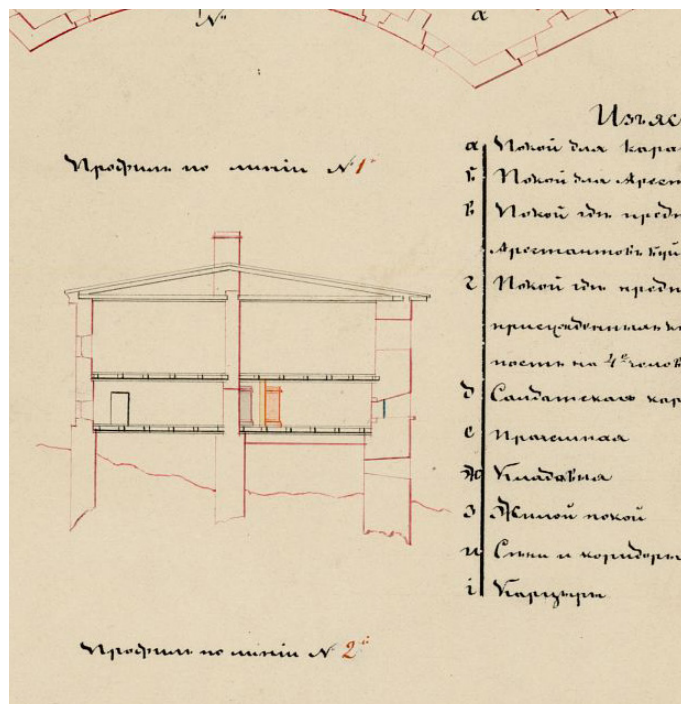

Tenalji Kyhlenbeckin ja kaponieri Hoppen väliseen kurtiinimuuuriin avattiin leveä kulkuaukko 1880-luvulla. Hoppen puoleinen muuri jätettiin osittain raunioasuun. Muurin yläreunaa korjattiin sementtilaastilla ilmeisesti 1950-luvun alussa. Sementtilaastin avulla olisi ollut helppo tehdä myös esteettisempi, rikkonainen muurinharja. Kuva: Suomenlinna A10, kaponieeri Hoppe. 1999 / Pekka Hänninen

Päävartion vesieristetty sokkeli, sekä puuttuvan rakennuksen päälle sijoitettu opastepylväs. Kuva: 11.8.2020 / Tuija Lind

Linnanpihan kaupunkikuvalliselle sommittelulle merkittävä päävartiorakennus tuhoutui Krimin sodan pommituksessa ja se purettiin myöhemmin kellarikerroksen sokkeliin asti. Kellarikerroksen julkisivu aukkoineen näkyy telakalle, mutta Linnanpihalla sen läsnäolon puuttua tuskin aavistaa. Rakennuksen sokkeli suojattiin 1980-luvun lopulla Encadrain-salaojamatolla, jonka eroosio on sittemmin tuonut näkyviin. Vähäinen muurien korottaminen ja rikkonaisen viivan luominen

muistuttaisi nykyistä paremmin päävartion tuhoutuneista kerroksista. Piirros: Suomenlinna, Susisaari, Linnanpiha, 1700-luvun päävartiorakennuksen leikkauspiirros venäläisellä ajalla (VIK B869, yksityiskohta).

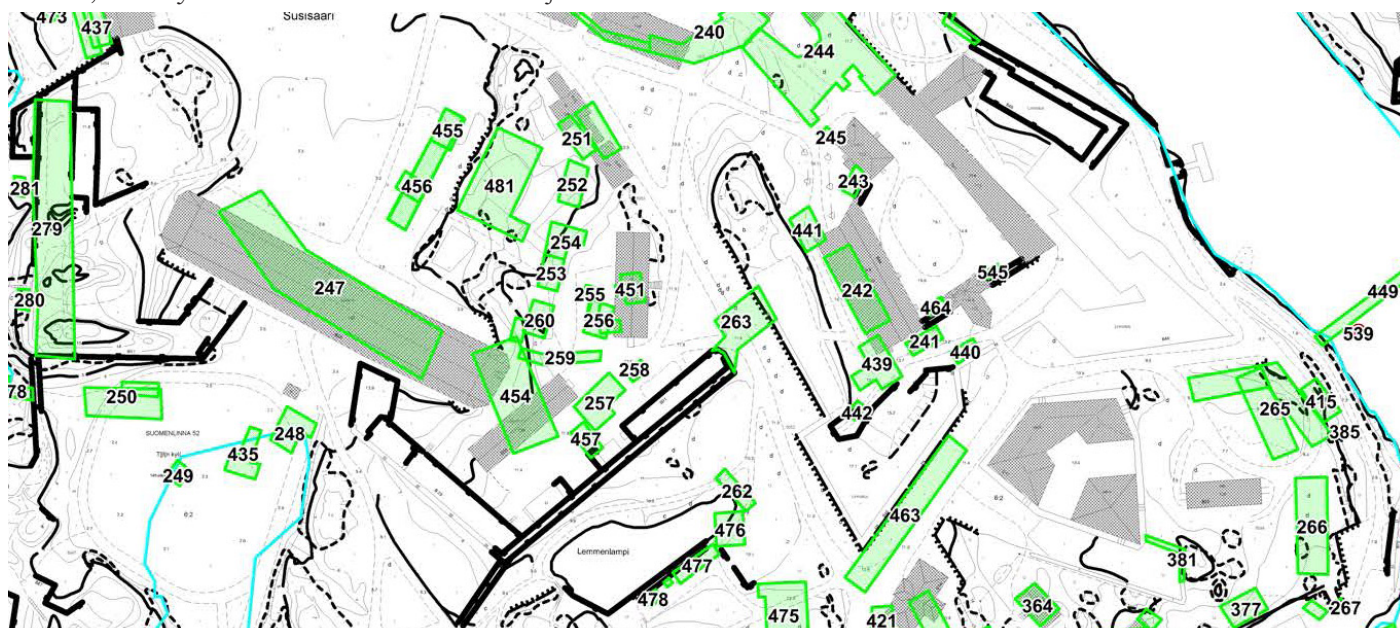
Arkeologinen kulttuuriperintö: tiedon ja rakenteiden vaaliminen

Suomenlinnan maa- ja vesialueet sisältävät arkeologista potentiaalia eli kulttuurikerroksia, kivi- ja puurakenteita sekä yksittäisiä esineitä, joita tutkimalla on mahdollista saada lisää tietoa menneisyydestä. Tutkimus on mahdollista, jos kaivosalueet ovat joko täysin tai osittain koskemattomia. Jokainen turha kuoppa Suomenlinnassa saattaa aiheuttaa tieteellistä tuhoa.

Rakennusten ja kivrakenteiden rauniot säilyvät hyvin maan suojassa. Kun ne syystä tai toisesta joudutaan kaivamaan esiin ja jättämään sään armoille, edellyttää näiden raunioiden lujittaminen

suunnittelua ja kivistä konservatorin taitoja. Esiin kaivetut rauniot on parasta suojata sateelta mahdollisimman pian kaivuun jälkeen. Paras keino niiden säilyttämiseen olisi niiden uudelleen haudaus.

Suomenlinnan rantaviivassa ja merenpohjassa on erinäisiä kiviarkkujen jäännöksiä ja laituriinpaikkoja, joita tulee niin ikään vaalia kivisenä merkinä menneisyydestä. Näitä kiviä ei siis saa hyödyntää tai edes liikutella ilman pätevää syytä. Muinaismuistolain rauhoittamiin kiinteisiin muinaisjäännöksiin ei saa kajota ilman lain nojalla annettua lupaa

Karttaan merkitys vihreät alueet merkitsevät purettujen venäläisajakaisten rakennusten paikkoja. Museovirasto (Ritva Veijola-Reipas 2008, päivitys Vesa Laulumaa ja John Lagerstedt 2013) on kartoittanut sekä Ruotsin että Venäjän vallan aikaisten purettujen rakennusten paikat. Kartta: Susisaari pohjoisosaa, Venäläisajan purettu rakennukset (1808-1917), yksityiskohta, Ritva Veijola-Reipas, Suomenlinnan arkeologinen selvitys 2008.